

The Kermanshahi Variety of Iranian Sign Language and Its Differences from the Tehrani Variety

Yassaman Choubsaz*

PhD in Linguistics, Razi University,
Kermanshah, Iran

Sara Siyavoshi

Post-doc Researcher, University of the
Free State, Bloemfontein, South Africa

Farzaneh Soleimanbeigi

PhD student of Linguistics, Islamic Azad
University, Tehran, Iran

Abstract

Iranian Sign Language serving as the primary means of communication within the deaf community of Iran displays some regional differences. In some regions, these differences are more pronounced in some regions and less so in others. As of now, there has been no examination or study conducted on Iranian Sign Language in Kermanshah. This study stems from a project aimed at documenting Iranian Sign Language, supported by the Endangered Language Documentation Program. The study enlisted the participation of 54 individuals from the local deaf community in Kermanshah. During the sessions, the participants were asked to produce the manual alphabet signs, fingerspell some words, retell stories, and go through guided conversations. The analysis of the findings revealed that, on the whole, the Kermanshah variant of Iranian Sign Language remains readily intelligible to deaf individuals from other regions of Iran, with differences

*Corresponding Author: choubsaz@pgs.razi.ac.ir

How to Cite: Choubsaz, Y., Siyavoshi, S., & Soleimanbeigi, F. (2025). The Kermanshahi Variety of Iranian Sign Language and Its Differences from the Tehrani Variety. *Language Science*, 12(21), 145-168. doi: 10.22054/lj.2025.79077.1639.

not significant enough to impede mutual understanding. Nonetheless, subtle distinctions between the Kermanshah variant and more widely studied forms of Iranian Sign Language were noted.

1. Introduction

Iranian Sign Language¹² is an independent language used by the Deaf community in Iran, and contrary to common belief, it is not a variety of Persian. This language has received little attention in linguistic research and lacks official support—even within Deaf families. Linguists disagree on whether there is only one sign language in Iran or multiple regional varieties. The present study aims to examine the sign language used in Kermanshah and analyze its data using ELAN software, in order to determine whether this variety is independent of the commonly used Iranian Sign Language. Another focus of this research is the variation found in the Baghcheban manual alphabet, which is used for fingerspelling specific words. This alphabet, which dates back nearly a century, is currently used in different forms across various regions of Iran due to changes in Deaf education systems.

2. Literature Review

Prior to the 2000s, no detailed linguistic studies had been conducted on Iranian Sign Language, and most available resources focused on its standardization rather than on accurately describing its use within the Deaf community. Since the 2000s, younger researchers—such as Siyavoshi—began exploring the morphology, syntax, phonology, and semantics of Iranian Sign Language (Siyavoshi, 2009; Siyavoshi, 2019; Siyavoshi, 2023). In recent years, educational books and field-based studies have also emerged,

1. Iranian Sign Language is also referred to as Zaban Eshareh Irani (ZEI).

including Guity's doctoral dissertation (2022), which documented sign language data from six cities across Iran. The present study represents the first attempt to document and analyze the sign language used by Deaf individuals in Kermanshah.

3. Methodology

Data collection in this study followed the framework proposed by Crasborn and Zwitserlood (2008). The authors received specialized training in sign language documentation at international academic centers, including Leibniz Center for Linguistics and Radboud University in the Netherlands, and collaborated with experienced researchers and Deaf linguists such as Ardavan Guity. Ethical principles were strictly observed, including obtaining informed consent, clearly explaining the research goals in sign language, and ensuring the active involvement of Deaf participants throughout all stages of the project.

At the outset, a preliminary workshop was held in which Deaf community members were informed of the study's purpose. A Deaf research assistant was selected based on certain criteria such as fluency in sign language and strong community ties. In total, 54 participants took part in the study, across two phases—before and after the COVID-19 pandemic—with balanced representation in terms of gender and age groups. Participants were filmed performing four linguistic tasks:

1. Fingerspelling the manual alphabet and Persian words;
2. Producing signs for 100 images;
3. Retelling the stories of two silent films ("The Pear Story" and "The Other Pair");
4. Going through natural guided conversations on everyday topics.

A professional camera was used for recording, and careful attention was paid to scene setup and motion capture. The data were then annotated using ELAN software. The tasks of translation and glossing were distributed among team members. Finally, the data and accompanying metadata were uploaded to the archive of the Endangered Languages Archive.

4. Results

A general overview of the data collected in this study shows that the Kermanshah variety of Iranian Sign Language is, overall, intelligible to Deaf individuals from other regions of the country, and that the differences are not substantial enough to hinder mutual understanding. However, the findings reveal some minor differences between the Kermanshah variety and the other dialects of Iranian Sign Language that have been studied to date.

The first set of differences concerns specific lexical items. Some signs used in the Kermanshah variety differ from those commonly used in Tehran (which has been the most extensively studied), including the signs for /moallem/ ‘teacher’, /mard/ ‘man’, /axbār/ ‘news’, /rustā/ ‘village’, /taqalloḅ/ ‘cheating’, /emtehān/ ‘exam’, /qatār/ ‘train’, and /riyāzi/ ‘mathematics’. In addition to lexical differences, several handshapes in the manual alphabet used in Kermanshah variety differ from those in the Tehran variety. These include the letters [t], [tʃ], [d], [z], [ʒ], [f], and [k].

Interestingly, in the Kermanshah Deaf community, multiple variants exist for some letters of the manual alphabet. A likely reason for this is the comparatively limited access of Deaf individuals in Kermanshah to formal Deaf education, especially when compared to their peers in Tehran. Due to receiving less instruction in the manual alphabet (Baghcheban), they have likely learned these signs

informally from other Deaf individuals—naturally resulting in more variation.

It was also observed that the participants unfamiliar with the signs for less frequently used Persian letters produced the mentioned signs through speculation which further indicates their lack of access to formal sign language education. A third difference is found in the mouth patterns accompanying certain signs in the Kermanshah variety, which differ from those seen in the Tehran variety. Our hypothesis is that these variations may be influenced by the signers' native spoken language—Kurdish. Thus, these distinctive mouth patterns may reflect features of Kurdish phonology manifesting in sign production.

5. Conclusion

One of the main objectives of this study was to determine whether the sign language used in Kermanshah should be considered an independent variety of Iranian Sign Language. The answer is no; while the Kermanshah variety exhibits minor differences from the more commonly used variety of Iranian Sign Language, communication between the users of the two varieties remains effective and intelligible.

The most significant differences were observed at the level of the manual alphabet, where up to five different signs were found for a single letter. This difference is largely due to the diminishing role of formal sign language instruction in Deaf education. Educational policies have gradually phased out sign language teaching in schools for the Deaf, contributing to regional variation in fingerspelling practices.

Another key outcome of this research is the documented corpus of the Kermanshah sign language. This resource is now available for future research at www.elararchive.org.

Keywords: Iranian Sign Language, language documentation, Kermanshah, linguistics of Sign Language.

گونه کرمانشاهی زبان اشاره ایرانی و تفاوت آن با گونه تهرانی

یاسمن چوب‌ساز * دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

سارا سیاوشی پژوهشگر پسادکتری، دانشگاه ایالتی آزاد، بلوفنتین، آفریقای جنوبی

فرزانه سلیمان‌بیگی دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

زبان اشاره ایرانی، زبان اشاره جامعه ناشنوای ایران است. این زبان دارای گونه‌های متفاوتی است. در بعضی استان‌ها این تفاوت گونه بیشتر و در بعضی دیگر کمتر است. گونه کرمانشاهی زبان اشاره ایرانی تا کنون مورد مطالعه قرار نگرفته است. مطالعه حاضر مستخرج از پروژه مستندسازی زبان اشاره ایرانی بود که با حمایت موسسه مستندسازی زبان‌های در معرض خطر انجام شده است. تعداد ناشنوایان شرکت‌کننده در این مطالعه ۵۴ نفر بوده است. در طول جلسات، از شرکت‌کنندگان خواسته شده است که حروف الفبای دستی را تولید کنند، کلماتی را همگی دستی کنند، داستان فیلم کوتاهی را برای یکدیگر بازگو کنند و گفتگوهای هدایت شده داشته باشند. نتایج این پژوهش نشان داد که به طور کلی گونه کرمانشاهی زبان اشاره ایرانی برای ناشنوایان مناطق دیگر ایران به راحتی قابل درک است و تفاوت این گونه به حدی نیست که مانع ارتباط متقابل شود. با این حال، پس از این پژوهش به تفاوت‌های جزئی میان گونه‌های رایج زبان اشاره ایرانی که تا کنون مطالعه شده‌اند و گونه رایج در کرمانشاه پی برده‌ایم.

کلیدواژه‌ها: زبان اشاره ایرانی، مستندسازی زبان، کرمانشاه، زبان‌شناسی زبان اشاره.

۱. مقدمه

زبان اشاره ایرانی، زبان روزمره ناشنوایان ایرانی است. نام این زبان تا مدت‌ها «زبان اشاره فارسی» بود و موجب به وجود آمدن این تصور نادرست می‌شد که گونه‌ای از زبان فارسی است (گیتی و سیاوشی، ۱۳۹۸). این در صورتی است که شباهت این زبان به فارسی همانند سایر زبان‌های ایرانی به فارسی است و از نظر دستور و واژگان، زبانی مستقل و متفاوت از فارسی است. زبان اشاره ایرانی، زبانی کمتر مطالعه شده در پژوهش‌های زبان‌شناسی است. همواره در مورد این موضوع که در ایران تنها یک زبان اشاره وجود دارد یا زبان‌های اشاره دیگری هم وجود دارند میان کارشناسان حوزه آموزش ناشنوایان اختلاف نظر بوده است. به گفته سیاوشی^۱ (2017)، در شهرهای مختلف ایران تفاوت‌هایی بین اشاره‌هایی که ناشنوایان استفاده می‌کنند دیده شده است. مسلماً، برای اظهار نظر قطعی در این زمینه، نیازمند مطالعات دقیق در مناطق مختلف ایران هستیم. پژوهش حاضر نیز تلاشی در این راستا است.

هدف کلی پژوهش حاضر، جمع‌آوری داده‌های طبیعی از زبان اشاره در شهر کرمانشاه و به منظور بررسی این مسأله است که آیا این گونه، گونه‌ای مستقل از زبان اشاره ایرانی رایج است یا خیر.

الفبای دستی که در زبان اشاره ایرانی استفاده می‌شود نیز، گونه‌های متفاوتی پیدا کرده است. الفبای دستی که از آن با عنوان الفبای دستی باغچه‌بان یا الفبای گویای باغچه‌بان یاد می‌شود، ابداع جبار باغچه‌بان است. این الفبای دستی مدت کوتاهی بعد از تأسیس اولین مدرسه ناشنوایان در دهه ۱۳۰۰ توسط جبار باغچه‌بان به جامعه ناشنوا معرفی شد (Sanjabi et al., 2016). در الفبای دستی باغچه‌بان، علاوه بر دست‌ها، حالت لب‌ها و محل تماس دست و بدن نیز اهمیت دارد و قسمتی از اطلاعات از این دو منبع یعنی لب‌ها و تماس دست و بدن به مخاطب انتقال می‌یابد (گیتی و سیاوشی، ۱۳۹۸). از الفبای دستی بیشتر برای نامیدن اسامی خاص و هجی کردن آنها استفاده می‌شود. این الفبا یک قرن است که در توسط جامعه ناشنوا استفاده می‌شود، اما با توجه به محدود شدن تعداد

1. Siyavoshi, S.

مدارس ناشنوایان و معلمان ناشنوا، آموزش زبان اشاره ایرانی عملاً در مدارس ناشنوا وجود ندارد و یا خیلی محدود است. از همین رو، الفبای دستی که در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ در ایران رایج بود و به واسطه مدارس باغچه‌بان گسترش یافته بود، به مرور یکپارچگی خود را در کل ایران از دست داد و گونه‌های متفاوتی از حروف الفبای دستی در مناطق مختلف ایران به وجود آمد. اغلب هر ناشنوا یکی از این گونه‌ها را در صحبت‌های خود به کار می‌برد، و در عین حال، با گونه‌های دیگر نیز آشنایی دارد (گیتی و سیاوشی، ۱۳۹۸). تفاوت بین اشاره‌هایی که در مناطق مختلف ایران دیده می‌شود در سطح اشاره الفبا هم دیده می‌شود. یکی دیگر از اهداف این پژوهش، شناسایی گونه‌های رایج الفبای دستی در کرمانشاه است.

ذکر یک نکته در اینجا ضروری به نظر می‌رسد: از آنجا که ماهیت مقاله حاضر گزارش پژوهش است و کمتر جنبه تحلیلی دارد، طبیعی است که بخش روش پژوهش مفصل و همراه با ارائه جزئیات دقیق باشد.

۲. پیشینه پژوهش

تا قبل از دهه ۸۰ شمسی، مطالعه دقیقی روی توصیف زبان‌شناختی زبان اشاره ایرانی انجام و منتشر نشده است. در دهه‌های قبل، منابع و کتاب‌هایی منتشر شده‌اند، ولی توجه و تمرکز آنها در جهت استانداردسازی زبان اشاره ایرانی بوده است؛ به این معنی که در مواقعی که چند اشاره رایج برای یک مفهوم وجود دارد، تنها به معرفی یک اشاره بسنده شده است، یا مثلاً اشاره‌ای به عنوان اشاره استاندارد معرفی می‌شود که برگرفته از زبان اشاره آمریکایی است، در حالیکه در واقعیت، جامعه ناشنوا از آن اشاره استفاده نمی‌کنند. به عنوان نمونه، بهادری (۱۳۸۹) در چهار جلد، به جمع‌آوری اشاره‌های زبان اشاره و ارائه ترجمه‌های این اشاره‌ها به فارسی، عربی و انگلیسی پرداخته است.

خوشبختانه در دو دهه گذشته، زبان‌شناسان جوان ایرانی برای ترویج مطالعات زبان‌شناختی زبان اشاره، تلاش‌هایی را آغاز کرده‌اند. سیاوشی در سال ۱۳۸۴ در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود برای اولین بار جنبه‌های مختلف ساختارزی، نحوی و واج‌شناسی زبان اشاره ایرانی را معرفی کرد. او مطالعات خود را به حوزه‌های واج‌شناسی و همچنین،

تحلیل گفتمان زبان اشاره بسط داد (2009) و اخیراً بر روی معناشناسی (2023) و توصیف دستور زبان اشاره در چارچوب دستور شناختی^۱ تمرکز کرده است (Siyavoshi, 2019). همچنین، چهار کتاب آموزشی با عنوان‌های کتاب ناشنوا: مقدمه‌ای بر زبان‌شناسی زبان اشاره ایرانی و فرهنگ ناشنوا (گیتی و سیاوشی، ۱۳۹۸)، مقدمه‌ای بر زبان اشاره ایرانی (سلیمان‌بیگی و همکاران، ۱۴۰۰)، زبان اشاره ایرانی: سطح میانی (رنگرزحق و همکاران، ۱۴۰۱) و اشارانی بیاموزیم (سیاوشی و همکاران، ۱۴۰۲) اخیراً منتشر شده‌اند که بخشی از نخستین منابع در جهت معرفی و آموزش زبان طبیعی جامعه ناشنوا به شمار می‌روند. گیتی^۲ (2022) در رساله دکتری خود که طرح دستوری جامع زبان اشاره ایرانی (اشارانی) است، مطالعه‌ای میدانی جهت مستندسازی داده‌های زبان اشاره ایرانی انجام داده‌است و در شش شهر تهران، مشهد، شیراز، اصفهان، زاهدان و تبریز به جمع‌آوری داده پرداخته و تنوع گونه‌های واژگانی در این شهرها را بررسی کرده است. پژوهش پیش‌رو از این جهت اهمیت دارد که برای نخستین بار، زبان اشاره ناشنوایان منطقه غرب ایران و به‌ویژه شهر کرمانشاه را ضبط و ثبت و تحلیل کرده است.

۳. روش

روش‌شناسی پژوهش حاضر برای جمع‌آوری داده‌ها منطبق بر روش‌شناسی کرسبورن و زویتسرلود^۳ (2008) است. از مراحل ابتدایی کار با زبان‌شناسانی که در مستندسازی زبان اشاره تجربه داشتند جلساتی برگزار شد و از نظرات آنها برای انجام پژوهش حاضر استفاده شد.

این مطالعه با حمایت مالی و آموزشی مؤسسه مستندسازی زبان‌های در معرض خطر^۴ انجام شد. در طول این جلسات، زبان‌شناسان و اساتیدی که در این حوزه تجربه عملی دارند، دانش خود را در اختیار کارآموزان قرار می‌دهند. نگارنده نخست پژوهش حاضر

1. Cognitive Grammar

2. Guity, A.

3. Crasborn, O., & Zwitserlood, I.

4. Endangered Language Documentation Program

آموزش‌های اولیهٔ مستندسازی زبان را در مرکز زبان‌شناسی عمومی لایب‌نیتس^۱ در کشور آلمان گذرانده است. در طول این جلسات، در رابطه با ابزارهای جمع‌آوری داده، نرم‌افزارهای کدگذاری و پیاده‌سازی داده، انجام کارهای میدانی، مبانی مستندسازی زبانی و فرهنگ‌نویسی مطالب بسیار مفیدی ارائه شد و شرکت‌کنندگان مباحث را عملی‌ترین کردند و بازخورد گرفتند. پیش از شروع پژوهش، نگارندهٔ نخست در رابطه با مراحل مستندسازی زبان‌های اشاره در دانشگاه ردهاد^۲ نیز آموزش‌های لازم را دید. زبان‌شناسان دانشگاه ردهاد در حوزهٔ مطالعات زبان اشارهٔ هلندی سال‌ها تجربه دارند. این آموزش‌ها شامل نحوهٔ فیلمبرداری، چیدمان صحنه به‌هنگام ضبط اشاره‌های اشاره‌گرها (شرکت‌کنندگان)، انتخاب تکالیف مختلف برای استخراج داده‌ها و مسائل اخلاقی پژوهش و ... بود. علاوه‌براین، نویسندگان با اردوان گیتی، پژوهشگر ناشنای زبان اشاره نیز، جلسهٔ آموزشی یک روزه داشتند. در این جلسه، گیتی تجارب خود را در حوزهٔ کار میدانی و اخلاق پژوهش در برخورد با ناشنویان ایرانی با نویسندگان در میان گذاشت. یکی از مهمترین اصول روش پژوهش و رعایت اخلاق در زبان اشاره، طبق آنچه در راهنمای مرجع اجتماعات زبان اشاره^۳ آمده، لزوم به‌کارگیری و استفاده از افراد جامعهٔ ناشنوا در مراحل مختلف پژوهش است (Harris et al., 2009). در این مطالعه، از جامعهٔ ناشنویان برای انتخاب فضا جهت فیلمبرداری، دعوت از ناشنویان برای شرکت در مطالعه، توضیح دادن اهمیت پژوهش و مراحل آن برای شرکت‌کنندگان و همچنین، هدایت جلسات فیلمبرداری کمک گرفته شد.

پیش از شروع فیلمبرداری نویسندگان کارگاهی برای جامعهٔ ناشنای کرمانشاه در محل کانون ناشنویان برگزار کردند. در این کارگاه در مورد پژوهش و اهمیت مستندسازی زبان اشاره توضیح داده شد و از آنها درخواست شد که چه به‌عنوان همکار و چه به‌عنوان شرکت‌کننده در این مطالعه با ما همکاری داشته باشند.

1. Leibniz-center of general linguistics (ZAS)

2. Radboud University

3. The Sign Language Communities' Terms of Reference

در همین کارگاه، نگارندهٔ سوم که زبان‌شناس و عضو جامعهٔ ناشنویان است، از میان ناشنویان حاضر در جلسه که مایل به همکاری در این پژوهش بودند، دستیار انتخاب کرد. معیار انتخاب دستیار برای پروژه، توانایی و تسلط به زبان اشاره، رابطهٔ خوب با جامعهٔ ناشنوای کرمانشاه و همچنین، تسلط نسبتاً خوب به زبان فارسی بود. تعداد شرکت‌کنندگان در این پروژه در مرحلهٔ اول (قبل از شیوع همه‌گیری کرونا) ۳۶ نفر بود. بعد از شیوع کرونا و واکسیناسیون سراسری، پروژه ادامه پیدا کرد و ۱۸ نفر دیگر در این مطالعه شرکت کردند. در مرحلهٔ اول، ۱۸ مرد و ۱۸ زن در مطالعه شرکت کردند. شرکت‌کنندگان به سه گروه سنی جوان (۱۸ تا ۳۰ ساله)، میانسال (۳۰ تا ۵۰ ساله) و سالمند (بالا تر از ۵۰ سال) تقسیم شدند. در هر گروه ۶ نفر مرد و ۶ نفر زن داشتیم. این توزیع برابر از نظر سنی و جنسیتی در هر گروه به این دلیل انجام شد که بتوانیم نمونه‌ای داشته باشیم که نمایانگر واقعی جامعهٔ ناشنوا باشند.

هر جلسه به فیلمبرداری از ۲ ناشنوا که از نظر سنی اختلاف کمی با یکدیگر داشته‌اند، اختصاص داده شد. در آغاز جلسه، دستیار ناشنوا (مجری جلسه)، به شرکت‌کنندگان در رابطه با مطالعه توضیحاتی داده و محتوای فرم رضایت‌نامه را برای آنها ترجمه کرده است. در این رضایت‌نامه‌ها به وضوح به شرکت‌کنندگان توضیح داده شد که ویدئوها در آرشیو مؤسسهٔ مستندسازی زبان‌های در معرض خطر، نگهداری می‌شوند که دسترسی به آنها آزاد است، ولی کاربران برای دسترسی به آنها باید مراحل ثبت‌نام را طی کنند. همچنین، به آنها گفته شد که ممکن است از بخش‌ها یا عکس‌هایی از آنها در مقالات و کارهای پژوهشی بعدی نگارندگان استفاده شود. برای هر یک از این بندها، شرکت‌کنندگان این امکان را داشتند که در مورد خودشان، موافق یا مخالف این موضوع باشند.

از دیدگاه کرسبورن (2010)، از آنجا که داده‌ها به شکل ویدیوئی ضبط و آرشیو می‌شوند، توضیح‌دادن در مورد پژوهش، رضایت‌نامه و ترجمهٔ جزئیات آن به زبان اشاره برای جامعهٔ ناشنوا اهمیت زیادی دارد؛ چرا که معمولاً جمعیت جامعهٔ ناشنویان کم است و اعضای این جامعه یکدیگر را می‌شناسند. بنابراین، تشخیص هویت شرکت‌کنندگان از روی تصویر و فیلم آنها برای کسانی که آنها را می‌شناسند، کار سختی نیست و این مسأله

می‌تواند در فرهنگ‌های مختلف حساسیت‌زا باشد. استفاده از فناوری‌های جدید هم که در ویدئوها صورت شخص را تار می‌کنند، در مورد زبان اشاره کمکی نمی‌کند؛ چرا که حرکات صورت در زبان اشاره نقش بسیار مهمی دارند. با توجه به مسائل ذکر شده، در این مطالعه با دقت بسیاری به رضایت افراد در هر موردی توجه شده است. از آنها خواسته شده که از نام بردن افراد در حین مکالمات خودداری کنند و در پایان فیلمبرداری هم به آنها گفته شد که اگر مایل به حذف بخشی از صحبت‌هایشان هستند، ذکر کنند.

برای فیلمبرداری از دوربین سونی مدل FDR AX33 استفاده شده است. مزیت این دوربین در این است که دو فیلم را همزمان ضبط می‌کند. یک فیلم با حداکثر کیفیت در قالب XAVC (4K) که برای ویرایش حرفه‌ای مناسب است و دیگری، در قالب MP4 که برای اشتراک‌گذاری مناسب است. البته ذکر این نکته حائز اهمیت است که محققان در مورد زبان‌های اشاره به استفاده همزمان از چند دوربین برای ضبط زوایای مختلف اشاره‌ها توصیه می‌کنند (Perniss, 2015)، اما متأسفانه در پروژه حاضر به دلیل محدودیت‌های مالی چنین امکانی فراهم نبود. در جلسات فیلمبرداری، دوربین در فاصله دو متری از شرکت‌کنندگان قرار گرفته و برای داشتن تصویری واضح‌تر از حرکات صورت، دست و بدن شرکت‌کنندگان از قابلیت بزرگ‌نمایی^۱ دوربین استفاده شده است. طبق آنچه پرنیس^۲ (2015) برای چنین صحنه‌چین مطالعاتی پیشنهاد می‌دهد، دوربین طوری تنظیم شده که از زانوی شرکت‌کنندگان به پایین در کادر نباشد و تمرکز تنها بر روی فضای اشاره آنها باشد. از هر دو شرکت‌کننده خواسته شده که نه کاملاً روبه‌روی دوربین بنشینند و نه کاملاً روبه‌روی همدیگر؛ به طوری که هم بتوانند موقع مکالمه‌ها یکدیگر را ببینند و هم دوربین بتواند اشاره‌ها را ضبط کند، زیرا اگر دو شرکت‌کننده کاملاً روبه‌روی هم بنشینند، اشاره‌ها و حرکات صورتشان که با سمت دیگر خود تولید می‌کنند - سمتی که رو به دوربین نیست - قابل‌رؤیت نخواهد بود.

در بخش طراحی تکلیف‌ها برای استخراج داده‌ها نیز، از تکلیف‌های پیکره‌زبان اشاره هلندی (Crasborn & Zwitserlood, 2008) الگوبرداری شده است. البته تغییراتی هم

1. zoom

2. Perniss, P.

در بخش‌هایی ایجاد شده که تکلیف‌ها منطبق با بافت ایران و شهر کرمانشاه و همین‌طور، اهداف پژوهش باشد. مجموعه تکالیفی که برای استخراج داده‌ها در نظر گرفته شده، شامل هجی دستی الفبای فارسی، هجی دستی کلمات، استخراج اشاره ۱۰۰ کلمه با استفاده از محرک‌های تصویری، داستان‌گویی با استفاده از محرک‌های ویدیویی و مکالمه‌های طبیعی هدایت شده است. بر خلاف مطالعات رایجی که در ایران در رابطه با جامعه ناشنوا انجام می‌شوند، در این پژوهش سعی شده که تا جای ممکن استخراج داده‌ها با استفاده از محرک‌های متنی فارسی نباشد. تلاش بر این بود که داده‌ها طبیعی باشند تا پیکره به‌دست آمده بتواند منعکس‌کننده زبان اشاره ایرانی و طبیعی جامعه ناشنوی شهر کرمانشاه باشد؛ درست همان‌طور که در واقعیت هست.

تکلیف اول دو بخش دارد. در بخش اول از شرکت‌کننده‌ها خواسته شده که اشاره حروف الفبای فارسی را ادا کنند. در واقع، هدف از این بخش آن بوده که گونه‌های متفاوت با الفبای دستی باغچه‌بان را که در کرمانشاه رایج است، استخراج کنیم. در بخش دوم از تکلیف اول هم از شرکت‌کنندگان خواسته شده که کلماتی را که روی کاغذ نوشته شده بود، هجی دستی کنند. هدف از این بخش آن بوده که ببینیم آیا هجی دستی حروف در بافت کلمه متفاوت است یا نه.

برای تکلیف دوم از شرکت‌کنندگان خواسته شده که اشاره کلماتی که تصویرش را در صفحه رایانه شخصی می‌دیدند، تولید کنند. به گفته پرنیس (2015)، محرک‌هایی که برای استخراج داده‌های زبانی از ناشنوایان به کار می‌روند، باید تصویری و به عبارتی غیرزبانی (به شکل عکس، کتاب مصور، فیلم یا انیمیشن کوتاه) باشند. به همین دلیل، در این مطالعه از ۱۰۰ تصویر استفاده کرده‌ایم که شامل رایج‌ترین نوع حیوانات، رنگ‌ها، غذاها و مفاهیم پایه‌ای مانند اعضای خانواده، خانه و اشیای مربوط به آن و زندگی شهری بوده‌اند. انتخاب این مفاهیم با در نظر گرفتن فرهنگ شهر کرمانشاه و همچنین، مشورت با اعضای جامعه ناشنوا انجام شده است.

تکلیف سوم داستان‌گویی بوده است. به این شکل که شرکت‌کنندگان پس از دیدن دو فیلم کوتاه و بی‌کلامی که برای آنها به شکل جداگانه پخش شد، داستان فیلم را برای

طرف مقابل تعریف کردند. دو فیلم کوتاه «داستان گلابی» (Chafe, 1980) و «جفت دیگر»^۱ (Rozik, 2014) برای این بخش انتخاب شدند. برای مثال، برای شرکت‌کننده شماره یک فیلم «داستان گلابی» پخش شد و برای شرکت‌کننده همراهش فیلم «جفت دیگر» و این دو شرکت‌کننده به نوبت داستان فیلمی را که دیده بودند، برای یکدیگر بازگو کردند. «داستان گلابی» از این جهت انتخاب شده که در پیکره‌های دیگر، مثل پیکره زبان اشاره آلمانی (Konrad et al., 2020) نیز از آن استفاده شده است. «داستان گلابی» فیلمی شش دقیقه‌ای است که در دانشگاه کالفرنیا ساخته شده و استفاده از آن در مطالعات زبان‌شناختی رایج است. «جفت دیگر» نیز، از این جهت انتخاب شده است که داستانی کوتاه و درعین حال، بی کلام و جذاب دارد. علت آنکه از شرکت‌کنندگان خواسته شده داستان را به جای بازگویی در مقابل دوربین، برای یکدیگر تعریف کنند از این نظر حائز اهمیت است که آنها در این حالت هم از جزئیات بیشتر و هم از اشاره طبیعی‌تری استفاده می‌کنند.

در نهایت، تکلیف چهارم به مکالمه‌های طبیعی اختصاص یافته است. این مکالمه‌ها نسبتاً حالت هدایت‌یافته داشته‌اند؛ به این معنی که مجری جلسه موضوعات یا سؤالانی آماده‌شده در مورد مسائل روزانه ناشنوایان به شرکت‌کنندگان داده تا ایده‌ای برای اشاره کردن در بافت طبیعی داشته باشند. این سؤالات فقط برای تشویق کردن آنها به صحبت کردن استفاده شده و جواب درست و غلطی برای آنها وجود نداشته است. در این بخش، تقریباً ۲۸ ساعت مکالمه طبیعی ضبط شده است. فردی ناشنوا و از اعضای کانون ناشنوایان کرمانشاه به عنوان دستیار پژوهش انتخاب شد، زیرا برای پژوهشگران بسیار مهم بود که فرد شنوا در مکالمات حضور نداشته باشد. حتی حضور فرد شنوایی که به اشاره مسلط باشد بر نوع گفتگوها و نوع اشاراتی که ناشنوایان به کار می‌برند، تاثیرگذار است و هدف این بوده که تا حد امکان این تأثیر کاهش یابد.

پس از اتمام جمع‌آوری داده‌ها، مرحله کدگذاری آنها آغاز شد. در این مرحله، یک ساعت از مکالمه‌های طبیعی کدگذاری شد. برای تصمیم‌گیری راجع به اینکه کدام جلسات

1. The Other Pair

برای کدگذاری انتخاب شوند، تمام مکالمات ضبط شده بازبینی شدند. در بازبینی‌ها، این نکته مشخص شد که آغاز مکالمه‌ها (تکلیف چهارم) نقطه خوبی برای کدگذاری نیست، چرا که شرکت کنندگان هنوز وارد جریان مکالمه مشتاقانه نشده‌اند. در واقع، مشاهده شد که همکاری افراد و غنای داده‌های زبانی به دست آمده در طول گفتگو، به یک میزان نیست. بنابراین، با مشورت همکار ناشنای پژوهش (نگارنده سوم) بخش‌هایی انتخاب شدند که غنای زبانی بیشتری داشتند.

برای کدگذاری، از نرم‌افزار ایلان^۱ استفاده شده است. ایلان نرم‌افزاری رایگان برای کدگذاری داده‌های تصویری و صوتی است که با کمک آن می‌توان فیلم ضبط شده را ثانیه به ثانیه عقب و جلو برد، بزرگ و کوچک کرد و با جزئیات دید. همچنین، در زیر هر فیلم، می‌توان نوارهایی ایجاد کرد و در هر نوار اطلاعاتی را که در پژوهش به آن نیاز است، نوشت. در این مطالعه، چهار نوار برای هر شرکت کننده ایجاد شده است. دو نوار مربوط به برجسب^۲‌های فارسی و انگلیسی هر اشاره و دو نوار مربوط به ترجمه فارسی و انگلیسی در سطح جملات بودند. یک نوار هم برای یادداشت‌های مهم ایجاد شده است. در این مرحله، نگارنده سوم بیشتر کدگذاری‌ها را انجام داد و کار نوشتن برجسب‌ها و ترجمه جملات از زبان اشاره ایرانی به زبان فارسی را انجام داده است. نگارنده دوم، مسئول بازبینی برجسب‌ها و ترجمه فارسی جملات بوده و علاوه بر آن، برجسب‌ها را به انگلیسی ترجمه کرده است. نگارنده اول نیز، کار ترجمه جملات فارسی به انگلیسی را انجام داده و اطلاعات مهم یا مورد نیاز را در نوار توضیحات اضافه نموده است. انجام دادن این فرایند برای به دست آوردن یک ساعت داده کدگذاری شده، حدود ۹۷ ساعت زمان برده است. به این زمان‌بر بودن باید سختی‌های دوره همه‌گیری کرونا و ارتباط از راه دور همکاران این پروژه با یکدیگر را نیز اضافه کرد. در نهایت، پس از اضافه کردن فراداده^۳ (اطلاعات عمومی و کلی در مورد داده‌ها، شرکت کنندگان و نقش پژوهشگران)، داده‌ها بایگانی برخط مؤسسه مستندسازی زبان‌های در معرض خطر بارگذاری شدند.

1. ELAN

2. ID-gloss

3. metadata

۴. یافته‌ها

با نگاهی مختصر به داده‌های به‌دست آمده از پژوهش حاضر می‌توان دریافت که به‌طور کلی، گونه کرمانشاهی زبان اشاره ایرانی برای ناشنوایان مناطق دیگر ایران به‌راحتی قابل درک است و تفاوت این گونه به‌حدی نیست که ارتباط متقابل را مختل سازد. با این حال، پس از این پژوهش به تفاوت‌های جزئی میان گونه‌های رایج زبان اشاره ایرانی که تا کنون مطالعه شده‌اند و گونه رایج در کرمانشاه پی‌بردیم.

۱. برخی از اشاره‌ها در گونه رایج در کرمانشاه با گونه رایج زبان اشاره در تهران (که بیش از سایر گونه‌ها مطالعه شده است) متفاوت هستند؛ برای مثال، اشاره «معلم»، «مرد»، «اخبار»، «روستا»، «قلب»، «امتحان»، «قطار» و «ریاضی». در شکل‌های ۱ و ۲، دو اشاره متفاوت «اخبار» در گونه تهرانی نشان داده می‌شود و در شکل ۳، اشاره همین واژه در گونه کرمانشاهی. در شکل ۴، اشاره «معلم» در گونه تهرانی دیده می‌شود و در شکل ۵، اشاره «معلم» در گونه کرمانشاهی. در شکل ۶، اشاره «مرد» در گونه تهرانی دیده می‌شود و در شکل ۷، اشاره همین واژه در گونه کرمانشاهی. در مورد اشاره‌های شکل‌های ۶ و ۷ باید گفت که «مرد» در اشاره تهرانی با مالش انگشت سبابه و شست در یک سمت لب تولید می‌شود. در گونه کرمانشاهی انگشت سبابه و شست از هم فاصله دارند و از بالای لب به سمت پایین حرکت می‌کنند.

۲. اشاره تعدادی از حروف الفبا در کرمانشاه با گونه رایج زبان اشاره در تهران متفاوت است. این اشاره‌های متفاوت شامل «ت»، «چ»، «دال»، «ز»، «ژ»، «ف» و «کاف» هستند. نکته جالب توجه این است که در میان جامعه ناشنوای کرمانشاه، برای برخی از حروف الفبا چندین نوع اشاره وجود دارد. شاید دلیل این امر این باشد که ناشنوایان کرمانشاهی نسبت به ناشنوایان تهرانی کمتر به مدارس ناشنوایان دسترسی داشته‌اند یا فرستاده شده‌اند. بنابراین، از آنجا که آموزش کمتری در زمینه الفبای دستی باغچه‌بان دیده‌اند، اشاره‌ها را از دیگر ناشنوایان و طبیعتاً با تنوع بیشتری یاد گرفته‌اند (شکل‌های ۸ تا ۱۱). علاوه بر این، در این داده‌ها دیده شد که ناشنوایان کرمانشاه گاهی اوقات اشاره حروف کم‌استفاده در

فارسی را نمی‌دانستند و یا با حدس و گمان اشاره را تولید می‌کردند که این خود گواهی بر این مطلب است که از آموزش رسمی به زبان اشاره محروم بوده‌اند.

۳. الگوی دهانی برخی از اشاره‌ها در کرمانشاه با گونه رایج زبان اشاره در تهران متفاوت است. ظاهراً دلیل این امر می‌تواند مربوط به استفاده از زبان کردی در کرمانشاه باشد. بنابراین، این الگوی دهانی متفاوت می‌تواند بر اساس زبان کردی باشد.

شکل ۱. اشاره اخبار-۱ (گونه تهرانی)

شکل ۲. اشاره اخبار-۲ (گونه تهرانی)

شکل ۳. اشاره اخبار در گونه کرمانشاهی

شکل ۴. اشاره معلم در گونه تهرانی

(سلیمان بیگی و همکاران، ۱۴۰۰)

شکل ۵. اشاره معلم در گونه کرمانشاهی

شکل ۶. اشاره مرد در گونه تهرانی

(سیاوشی و همکاران، ۱۴۰۲)

شکل ۸. الفبای دستی باغچه‌بان، حرف «ک»

(سلیمان بیگی و همکاران، ۱۴۰۰)

شکل ۷. اشاره مرد در گونه کرمانشاهی

شکل ۹. انواع اشاره حرف «ک» در کرمانشاهی

شکل ۱۰. الفبای دستی باغچه‌بان، حرف شکل ۱۱. اشاره حرف «ت» در کرمانشاه

«ت»

(سلیمان بیگی و همکاران، ۱۴۰۰)

۵. بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که در مقدمه گفته شد، یکی از اهداف این پژوهش اظهارنظر در این رابطه بود که آیا گونه زبان اشاره رایج در کرمانشاه گونه‌ای مستقل از زبان اشاره ایرانی است یا خیر. پاسخ این پرسش منفی است. زبان اشاره رایج در کرمانشاه تفاوت اندکی با زبان اشاره ایرانی دارد و سخنگویان یا به عبارتی اشاره‌گران این دو گونه وقتی با یکدیگر صحبت می‌کنند، فهمی متقابل از صحبت‌های یکدیگر دارند.

داده‌های به‌دست آمده از این مطالعه نشان داد که از نظر تفاوت بین اشاره‌ها در سطح الفبا، شاهد اشاره‌های متنوعی در گونه کرمانشاهی هستیم. در بعضی موارد ۵ نوع اشاره مختلف برای حروف وجود دارد (مثلاً حروف «ث» و «ج»). همانطور که در مقدمه نیز اشاره شد، این تنوع اشاره در سطح اشاره‌های الفبا، به دلیل سیاست‌های اتخاذشده از سوی آموزش و پرورش است. از آنجا که در ایران تعداد مدارس ناشنوایان و معلمان ناشنوا محدود شده است، آموزش زبان اشاره ایرانی عملاً در مدارس ناشنوا حذف شده است. از این‌رو، الفبای دستی که به واسطه مدارس باغچه‌بان گسترش یافته بود، به مرور یکدستی

خود را در کل ایران از دست داد و گونه‌های متفاوتی از حروف الفبای دستی در مناطق مختلف ایران به وجود آمد.

از دیگر اهداف این پژوهش ایجاد پیکره‌ای زبانی از زبان اشاره رایج در کرمانشاه و ثبت و مستندسازی آن برای پژوهش‌های آتی بوده که اکنون در دسترس پژوهشگران است و افراد علاقمند می‌توانند با ثبت نام در پایگاه www.elararchive.org به این پیکره دسترسی داشته باشند.

تعارض منافع

تعارض منافع نداریم.

سپاسگزاری

به این وسیله از مؤسسه مستندسازی زبان‌های در معرض خطر (ELDP) تشکر می‌کنیم، چرا که بدون حمایت‌های مالی آنها به ثمررساندن این پروژه میسر نمی‌شد. همچنین، از حمایت‌های معنوی و مشارکت جامعه ناشنوی کرمانشاه در این پروژه بسیار قدردانی می‌کنیم.

ORCID

Yassaman Choubsaz		http://orcid.org/0009-0006-6751-7815
Sara Siyavoshi		http://orcid.org/0000-0001-9592-0827
Farzaneh Soleimanbeigi		http://orcid.org/0009-0006-2695-0102

منابع

بهادری، ایران، پیروزی، مرتضی، تهرانی‌زاده، حبیب، لوح موسوی، محسن و محمودی، رضا. (۱۳۸۹). *زبان اشاره فارسی* (جلد دوم). تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

رنگرز حق، کیخسرو، قنبر، حسام‌الدین، مسگرخوئی، مریم و نظری، وحیده. (۱۴۰۱). *زبان اشاره ایرانی (سطح میانی)*. تهران: مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف.

سلیمان بیگی، فرزانه، گیتی، اردوان، سیاوشی، سارا. (۱۴۰۲). *اشارانی پیام‌وزیم*. تهران: انتشارات گیوا.

سلیمان بیگی، فرزانه، گیتی، اردوان، سیاوشی، سارا و عالمی، مینو. (۱۴۰۰). *مقدمه‌ای بر زبان اشاره ایرانی (اشارانی)*. تهران: مؤسسه انتشارات علمی دانشگاه صنعتی شریف.

سیاوشی، سارا. (۱۳۸۴). *نگاهی به ساخت اشاره‌ها و همنشینی آنها در زبان اشاره فارسی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

گیتی، اردوان و سیاوشی، سارا. (۱۳۹۸). *کتاب ناشنوا: مقدمه‌ای بر زبان‌شناسی زبان اشاره ایرانی و فرهنگ ناشنوا*. تهران: نشر نویسه پارسی.

References

- Bahadori, I., Piroozi, M., Tehranizadeh, H., Lohmousavi, M., & Mahmoudi, R. (2010). *Persian Sign Language* (2nd Volume). Tehran: University of Rehabilitation and Welfare Science Press. [in Persian]
- Chafe, W. (1980). The pear stories: cognitive, cultural, and linguistic aspects of narrative production (*Advances in Discourse Process*) (Vol. 3). <https://doi.org/10.2307/414257>
- Crasborn, O., & Zwitserlood, I. (2008). The corpus NGT: an online corpus for professional and laymen. In O. Crasborn, T. Hanke, E. Eftthimiou, E. Thoutenhoofd, and I. Zwitserlood (Eds), *Construction and Exploitation of Sign Language Corpora: Proceedings of the Third Workshop on the Representation and Processing of Sign Languages*, (pp. 44-49). Paris: ELRA. <https://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0012-2DB3-4>
- Crasborn, O. (2010). What does “Informed Consent” mean in the internet age? *Sign Language Studies*, 10(2), 276-290. <https://doi.org/10.1353/sls.0.0044>
- Guity, A., & Siyavoshi, S. (2020). *The Deaf Book: An Introduction to Iranian Sign Language and Deaf Culture in Iran*. Tehran: Neveeseh Parsi Publications. [in Persian]
- Guity, A. (2022). *Esharani grammatical sketch: An Initial description of the lexicon and grammar*. [Doctoral Dissertation: Gallaudet University]
- Harris, R., Holmes, M. H., & Mertens, M. D. (2009). Research ethics in sign language communities. *Sign Language Studies*, 9(2), 104-131. <https://doi.org/10.1353/sls.0.0011>
- Konrad, R., Hanke, T., Langer, G., Blanck, D., Bleicken, J., Hofmann, I., Jeziorski, O., König, L., König, S., Nishio, R., Regen, A., Salden, U., Wagner, S., Worseck, S., Böse, O., Jahn, E., & Schulder, M. (2020).

- MEINE DGS – annotiert. Öffentliches Korpus der Deutschen Gebärdensprache, 3. Release / MY DGS – annotated. Public Corpus of German Sign Language, 3rd release [Dataset]. Universität Hamburg. <http://doi.org/10.25592/dgs.corpus-3.0>
- Perniss, P. (2015). Collecting and Analyzing Sign Language Data: Video Requirements and Use of Annotation Software. In E. Orfanidou, B. Woll & G. Morgan (Eds.). *Research Methods in Sign Language Studies* (pp. 55-73). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118346013.ch4>
- Rangraz Hagh, K., Ghanbar, H., Mesgarkhooei, M., & Nazari, V. (2022). *Iranian Sign Language* (Intermediate Level). Tehran: Sharif University of Technology Scientific Publishing Institute. [in Persian]
- Rozik, S. (2014). *The Other Pair*. Academy of Arts. High Institute of Cinema.
- Sanjabi, A., Behmanesh, A., Guity, A., Siyavoshi, S., Watkins, M., & Hochgesang, J. (2016). Zaban Eshareh Irani (ZEI) and its fingerspelling system. *Sign Language Studies*, 16(4), 500-534. <https://doi.org/10.1353/sls.2016.0010>
- Siyavoshi, S. (2006). *Structure of Signs in Persian Sign Language* [Master's Thesis: Allameh Tabataba'i University]. [in Persian]
- Siyavoshi, S. (2009). *Manual simultaneity in Persian sign language* [Master's Thesis, Radboud University Nijmegen].
- Siyavoshi, S. (2017). The Role of the non-dominant hand in ZEI discourse structure. *Sign Language Studies*, 18(1), 58-72. <https://doi.org/10.1353/sls.2017.0021>
- Siyavoshi, S. (2019). Hands and faces: The expression of modality in ZEI, Iranian Sign Language. *Cognitive Linguistics*, 30(4), 655-686. <https://doi.org/10.1515/cog-2018-0130>
- Siyavoshi, S. (2023). The Semantics of relative clause constructions in Iranian Sign Language. In T. Janzen and B. Shaffern (Eds.). *Signed Language and Gesture Research in Cognitive Linguistics*, (pp. 417-440). Berlin, Boston: De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9783110703788-016>
- Soleimanbeigi, F., Guity, A., & Siyavoshi, S. (2023). *Let's Learn Esharani*. Tehran: Giva Publication. [in Persian]

Soleimanbeigi, F., Guity, A., Siavoshi, S., & Alemi, M. (2021). *An Introduction to Iranian Sign Language (Esharani)*. Tehran: Sharif University of Technology Scientific Publishing Institute. [in Persian]

استناد به این مقاله: چوب‌ساز، یاسمن، سیاوشی، سارا و سلیمان‌بیگی، فرزانه. (۱۴۰۴). گونه کرمانشاهی زبان اشاره ایرانی و تفاوت آن با گونه تهرانی. *علم زبان*، ۱۲ (۲۱)، ۱۶۸-۱۴۵. doi: 10.22054/ls.2025.79077.1639

Language Science is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.